

8. Сучасний виборчий PR : Навч. посіб. / В.В. Лісничий, В.О. Грищенко та ін. — Северодонецьк : ВД «Еврика», 2001. — 480 с.
9. Тлумачний словник української мови / [укл. Т. В. Ковальова, Л. П. Коврига]. — Х : Синтекс, 2002. — 672 с.
10. Юрьев А. И Системные описания в политической психологии [Электронный ресурс] / А.И. Юрьев. — Режим доступа : <http://www.srac.org.ua>.

УДК 323.23:[654.19+070](470+571):(477)

О. І. Шкробанець

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ОБРАЗУ УКРАЇНИ В ГРОМАДСЬКІЙ ДУМЦІ СУЧАСНОЇ РОСІЇ

Досліджено особливості формування та трансформації образу України у громадській думці сучасної Російської Федерації. Здійснено аналіз соціологічних опитувань низки російських дослідницьких інститутів, зокрема Всеросійського центру вивчення громадської думки, Аналітичного Центру імені Юрія Левади, Фонду громадської думки, Московського центру Карнегі, і визначено тенденційність руху російської громадської свідомості від позитивного сприйняття України як важливого геополітичного партнера РФ до погіршення образу України, яка на сьогодні позиціонується в російській громадській думці як держава-потенційний ворог. Акцентовано на тому, що точкою біфуркації такої негативної трансформації стали події 2013-2014 рр. в Україні, а саме акції протестів на «Майдані», анексія Криму, військові дії на Сході Української держави.

В результаті проведеного моніторингу російської громадської думки, висвітлено провідні фактори, які спричинили та підсилили процес негативізації образу нашої країни в громадській свідомості сучасної Росії, зокрема: розгортання інформаційно-пропагандистської кампанії РФ проти України; підсилення російських націоналістичних почуттів, що супроводжується антиукраїнською та антизахідною риторикою офіційної Москви; високий рівень довіри до ЗМІ в Росії та одностороннє сприйняття «української проблеми» російськими громадянами. Засвідчено факт ведення сучасною російською владою інформаційної війни проти України, яка розпалює недовіру, ворожнечу та антагонізм між українським і російським народами та поглиблює кризу російсько-українських відносин на всіх їх рівнях.

Ключові слова: російська громадська думка, громадська свідомість, соціологічні опитування, імідж/образ України, російсько-українські відносини, інформаційно-пропагандистська кампанія.

Исследованы особенности формирования и трансформации образа Украины в общественном мнении современной Российской Федерации. Осуществлен анализ социологических опросов ряда российских исследовательских институтов, в частности Всероссийского центра изучения общественного мнения, Аналитического Центра имени Юрия Левады, Фонда общественного мнения, Московского центра Карнеги, и установлена тенденциозность движения русского общественного сознания от позитивного восприятия Украины как важного геополитического партнера РФ к ухудшению образа Украины, которая на сегодня позиционируется в российском

общественном мнении как государство-потенциальный враг. Акцентировано на том, что точкой бифуркации такой негативной трансформации стали события 2013-2014 гг. в Украине, а именно акции протеста на «Майдане», аннексия Крыма, военные действия на Востоке Украинского государства.

В результате проведенного мониторинга российской общественной мысли, освещены ведущие факторы, которые вызвали и усилили процесс негативизации образа нашей страны в общественном сознании современной России, в частности: ведение информационно-пропагандистской кампании РФ против Украины; усиление российских националистических чувств, что сопровождается антиукраинской и антизападной риторикой официальной Москвы; высокий уровень доверия к СМИ в России и односторонность восприятия «украинской проблемы» российскими гражданами. Установлено факт ведения современной российской властью информационной войны против Украины, которая разжигает недоверие, вражду и антагонизм между украинским и российским народами и углубляет кризис российско-украинских отношений на всех их уровнях.

***Ключевые слова:** российское общественное мнение, общественное сознание, социологические опросы, имидж/образ Украины, российско-украинские отношения, информационно-пропагандистская кампания.*

Studied the features of the formation and transformation of Ukraine's image in the present Russian public opinion. Analyzed the opinion polls conducted by a number of Russian research institutes, notably the Russian Public Opinion Research Center, Yuri Levada Analytical Centre, Public Opinion Foundation, and the Moscow Carnegie Center, determined the process of the transformation of Ukrainian image in Russian conciseness from the positive vision as a geopolitical partner of Russia to the image which is currently marketed as a potential enemy country. Accented that the bifurcation point of such a crucial deterioration of Ukrainian country political portrait were the events of 2013-2014, in particular with the beginning of "Maidan", the annexation of the Crimea, and finally the military actions in the East of Ukrainian state.

The monitoring of modern Russian citizens' public opinion determined significant factors which have caused and intensified the destabilizing process of the image worsening of Ukraine in Russian public consciousness notably: the conduction of the information campaign by Russian Federation authorities against Ukraine; the strengthening of Russian nationalist feelings, explaining the anti-Ukrainian and anti-Western rhetoric of official Moscow; the high level of the Russian citizens trust in Russian mass-media and one-sided perception of "Ukrainian problem". Thus, the research has shown the treating overgrowth of the information war against Ukraine, conducted by Russian Federation authorities, which causes distrust, hostility and antagonism between Ukrainian and Russian peoples and deepen the crisis of Russian-Ukrainian relations in all their levels.

***Key words:** Russian public opinion, public conciseness, public opinion polls, the image of Ukraine, the Russian-Ukrainian relations.*

Постановка проблеми. Сучасний стан російсько-українських відносин характеризується найгострішою кризою за всі роки існування незалежної України. Саме події 2013–2014 рр. призвели до різкого погіршення не тільки відносин між Росією і Україною на рівні вищих ешелонів влади, а і значно поляризували громадську свідомість у бік антагоністичного сприйняття. Станом на кінець 2014 р. можна констатувати факт глибокої трансформації громадської думки як в Російській Федерації, так і в Україні, що

безпосередньо пов'язано з її негативною консолідацією навколо контраверсійних ідей: для Росії – це невизнання нової влади в Україні, яка на їх думку скеровується політичними силами США та ЄС з метою послаблення Росії та виведення її з лона потужних зовнішньополітичних акторів. Для України, навпаки, головним суперником постала Росія, яка здійснює незаконне вторгнення на територію України, намагаючись відновити свій економічний та політичний вплив. Звідси випливає *актуальність* аналізу зміни образу України в російській громадській думці та необхідність простежити процес формування негативного іміджу нашої країни в російській масовій свідомості, з'ясувавши при цьому особливості тенденційної інформаційної кампанії в РФ, яка спричинила ворожнечу, недовіру та, навіть, певний антагонізм у відносинах російського та українського народів. Результати зазначеного дослідження покликані наголосити на важливості та стимулювати розробку як чіткої та послідовної державної інформаційної кампанії з одного боку, так і вироблення та втілення державної стратегії дій по налагодженню діалогу із представниками державної влади РФ та її громадянами.

Аналіз актуальних досліджень. В Російській Федерації існує низка аналітичних центрів та дослідницький інститутів, співробітники яких проводять досить об'єктивне вивчення теоретичних та практичних аспектів стану російської громадської думки, зокрема, що стосується «українського питання». Серед них варто виокремити наступні: Всеросійський центр вивчення громадської думки, Аналітичний Центр імені Юрія Левади, Фонд громадської думки, Московський центр Карнегі, Міжнародне Дослідницьке Агентство «Євразійський моніторинг».

Результати дослідження проблематики формування громадської думки в РФ широко представлені у «Віснику громадської думки» Левада-Центру, який виступає комплексним масивом інформації щодо характерних елементів сучасної російської громадської думки. Крім цього, різні аспекти громадського ставлення Росії до України розглянуті у статті Л. Гудкова

«Путінський рецидив тоталітаризму», в якій визначені специфічні риси сучасної російської громадської думки, сформовані під впливом інформаційно-пропагандистських методів використаних офіційною Москвою, які в свою чергу, спотворюють сприйняття російською громадськістю сучасних політичних реалій України. Варто також відмітити опитування російської громадської думки, проведене за ініціативою Л. Гудкова та опубліковане під назвою «Ерозія взаємної ненависті», що виступає комплексним дослідженням ставлення російських громадян до низки нагальних політичних проблеми, зокрема: приєднання до РФ Криму, воєнних дій на сході України та ролі в них Росії. Загалом серед сучасних російських вчених, які досліджували і досліджують як теоретичні, такі практичні аспекти громадської думки варто виокремити А. Бахміну, Ю. Леваду, Б. Докторову, С. Кара-Мурзу, В. Ядова, І. Бутенка, Д. Іванова, С. Парінова, А. Шашкіна, В. Щербина.

Констатуємо, що докорінні зміни у російській громадській свідомості щодо сприйняття України були пов'язані із подіями 2013–2014 рр. Однак, на нашу думку, для розуміння цього найактуальнішого тренду російської громадської думки, варто провести узагальнене дослідження динаміки ставлення громадян Російської Федерації до України упродовж досить великого часового проміжку. Тому **метою статті** є комплексний аналіз важливих аспектів трансформації російської громадської думки щодо України та процесів, які відбуваються на її теренах, зокрема. При цьому необхідно дати відповідь на питання, яку роль відіграють, зазвичай, заангажовані мас-медіа у формування громадської свідомості РФ у контексті України.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні можна констатувати те, що рівень, характер та стан міждержавного співробітництва України та Росії знаходить безпосереднє відображення у громадській думці, адже остання є структурою дуже складною, гнучкою та піддатливою інформаційному впливові з боку ЗМІ, офіційних державних каналів, різноманітних

аналітичних інституцій. Дещо забігаючи наперед, слід зазначити, що характерним для Росії є високий рівень консолідованості громадської думки, зокрема у питаннях зовнішньої політики. Тому тут важко говорити про плюралізм чи мозаїчність, строкатість громадської позиції, звідси досить легко зрозуміти те, яким є і як змінився образ України у російській масовій свідомості протягом останнього десятиріччя.

Соціологічні опитування, які проводять численні аналітичні Центри та Інститути Російської Федерації засвідчили те, що досить тривалий період часу в російській масовій свідомості привалував образ України як незмінного молодшого партнера Росії. Це, зокрема, пояснювало досить сприятливе ставлення до України та українських громадян загалом. Наприклад, соціологічні опитування, здійснені російським Аналітичним Центром імені Юрія Левади засвідчили те, що станом на 2006 р. 71% населення Росії висловили позитивне ставлення безпосередньо до жителів України. Однак, ситуація дещо змінилась у зв'язку із виникненням проєвропейських перспектив України та відповідного прагнення відійти від російського політичного та економічного впливу. Так, у результаті «газової війни» 2008-2009 рр. ці показники дещо знизились до 68%, а станом на травень 2014 р. позитивне ставлення до громадян України виявили 52% респондентів. Тобто розглянутий період характеризується поступовим зниженням показника позитивного сприйняття України. Події 2014 р. стали точкою біфуркації для формування негативного образу України у громадській думці Росії, адже саме в цей час відбулася найстрімкіша поляризація масової свідомості РФ у бік негативізації сприйняття України як держави та зовнішньополітичного гравця. До прикладу, як засвідчили соціологічні опитування, у лютому 2014 р. відносно позитивне ставлення висловили 60% респондентів, а станом на вересень 2014 р. подібного роду оптимізм поділяли лише 29% [7].

Ще одним трендом російської громадської думки в межах досить широкої часової динаміки є стійке домінування позиції, згідно із якою

Україна виступає для Росії не тільки молодшим партнером, братнім народом, а й розглядається в якості позитивної альтернативи приєднання України до Росії або ж її окремої частини. Вищесказане пов'язане із акумулюванням думки про те, що українці та росіяни є одним народом. Причому відбувається тенденційне підсилення цієї ідеї протягом останніх років. Так, до прикладу, якщо у 2002 р. лише 19% респондентів були переконані у тому, що росіяни та українці є одним народом, то вже у 2007 р. 48% населення РФ виступали за приєднання України до Росії. Більше того, станом на 2013 р. соціологічні опитування продемонстрували те, що 61% опитаних Україну взагалі не вважають закордонною державою [8].

Звичайно, централізація російської громадської думки навколо таких ідей є загрозою для складного процесу набуття загальнополітичної ідентичності та морально-психологічної єдності України. Такий підхід, як показали подальші події, став одним із чинників можливості територіальної деструкції України. Тимчасова втрата Україною Криму стала яскравим доказом цього, а за нею розпочалося розгортання потужних сепаратистських рухів на Сході України. У цьому контексті варто згадати результати соціологічних опитувань, які були проведені ще у 2006 р. і згідно із якими громадяни Росії не тільки прагнули політико-економічного зближення наших держав, а й у разі гіпотетичної можливості приєднання Криму – за це виступало 79% населення, причому лише 6% висловлювались проти такої можливості [13].

Варто нагадати, що протягом останнього десятиріччя відбулися дві помітні та резонансні кризи у російсько-українських відносинах, що мали серйозний вплив на громадську думку РФ. Першим тривожним сигналом стали наслідки газової кризи 2008 р., що підсилювалось інформаційно-маніпулятивною грою у російських ЗМІ. Саме тоді, згідно із соціологічними опитуваннями, 62% респондентів висловили своє негативне ставлення до України та української політики, натомість в середині 2014 р. розпочалась друга криза міждержавних відносин та чергове погіршення у ставленні до

України російської громадськості, у якій формувалася досить негативний образ нашої країни. Так, станом на липень 2014 р. – 55% російського населення, виходячи з цього, висловили власне негативне уявлення про Україну [9].

Таким чином, можна констатувати, що протягом цього часу відбувалася поступова негативізація образу України в російській громадській думці. Зокрема, стало втричі більше людей, які розглядали російсько-українські відносини у негативному світлі, а саме у 2000 р. таке уявлення підтримували 22% респондентів, а у 2014 р. вже 65%. Більше того, значно зросла кількість людей, які вважають, що російсько-українські відносини стали не тільки прохолодними, а й ворожими. Наприклад, якщо у 1998 р. – 15% населення розглядали українсько-російські відносини як ворожі, то вже у 2010 р. такої думки притримувались 32% респондентів. Причому вже у 2014 р. – 44% схилилися до думки, що відносини між Росією та Україною у якості братніх народів у майбутньому фактично не можливі. До цього варто додати те, що за погіршення відносин між нашими державами, зокрема протягом періоду 2014 р., на думку 64% російського населення відповідальність несуть, насамперед, українські органи державної влади [12].

Звичайно, центральним фактором та каталізатором стрімкого руху в напрямку остаточного погіршення ставлення до України стали події кінця 2013 р., а особливо 2014 р., тобто з початком протестів на Майдані, а згодом «Кримська кампанія» та пізніше воєнні дії на Сході України. Адже станом на кінець літа 2014 р. вже 55% населення стали сприймати Україну у негативному світлі. І лише 25% респондентів позитивно ставились до Української держави у листопаді 2014 р. Якщо у травні 2014 р. близько 80% населення висловлювали добре ставлення до українців як народу, то ця цифра зазнала помітного скорочення до листопада 2014 р. і становила вже приблизно 60% [11]. Отже, підкреслимо, що саме у цей час масова свідомість громадян Росії зазнала значних змін, набуваючи чітко-окресленого

консолідованого негативного сприйняття образу України як держави та, навіть, українців як нації загалом.

Важливо підкреслити той факт, що до початку протестів на Майдані, зокрема станом на вересень 2013 р., громадяни Росії досить нейтрально ставились до європейських перспектив України та її можливості підписати Угоду про Асоціацію з ЄС, зокрема відносна більшість респондентів (51%) вважали, що це є виключно внутрішнім питанням України [6, с. 207–210]. Однак, помітним фактором стало розгортання інформаційно-пропагандистської кампанії, яка реалізувалася органами державної влади РФ через федеральні ЗМІ, що зумовило швидку зміну поглядів росіян щодо України у бік різкої негативізації. Так, з лютого 2014 р. зросла кількість людей, які не тільки звертали більшу увагу на перебіг подій в Україні, але і виправдовували російське втручання на українську територію.

Ще одним важливим фактором, котрий змінив вектор російської громадської думки у напрямку погіршення сприйняття України стала «Кримська кампанія». Факт того, що напередодні референдуму в Криму абсолютна більшість росіян була переконана у важливості та необхідності приєднання Криму до Росії є досить очевидним. Однак, навіть в розпал війни на Сході України, що супроводжувалось активною критикою Заходу та впровадженням санкцій, більшість росіян станом на серпень 2014 р. була цілком переконана у правильності всіх зовнішньополітичних дій їхньої влади, включаючи анексію Криму, зокрема 73% респондентів були твердо впевнені у тому, що Крим повинен входити до складу РФ. Разом із цим, 40% населення вважали, що приєднання Криму викликало в них позитивне відчуття, у 30% – урочисте почуття справедливості, а 37% – висловили гордість за власну країну. Така тенденція є свідченням цілеспрямованого інформаційного впливу з метою переведення питання Криму у громадській свідомості з юридичної площини (тобто правомірності та законності цих дій згідно із нормами міжнародного права та Конституцією України) в емоційний пласт у межах якого приєднання Криму є доказом величчя та

могутності Росії, її геополітичної ваги та іміджу країни-захисника, носія справедливості.

Щодо воєнних дій на Сході України спостерігається абсолютний когнітивний дисонанс у сприйнятті цих подій російською громадськістю і відповідно українською громадською думкою, що засвідчує потужність інформаційних кампаній, які ведуться обома державами. Наприклад, порівняння соціологічних опитувань зібраних у Російській Федерації – Центром Левада і в Україні – Київським міжнародним інститутом соціології, має наступний вигляд: 50% росіян впевнені, що РФ підтримує проросійсько-налаштовані сили на Сході України, натомість 74% громадян України впевнені в цьому. Більше того, 75% респондентів-мешканців РФ не покладають відповідальність за військове протистояння в Україні на Росію, однак навпаки 63% українців твердо переконані у протилежному. Крім того, лише 26% росіян вважають, що між нашими країнами іде війна, натомість про це стверджують 75% українців [4]. Причому відносна більшість опитаних, майже 50% вважають, що на території України взагалі немає російських військ та 46% респондентів переконані, що РФ відіграє швидше позитивну роль у конфлікті на Сході України. У цьому контексті цікавими є дані, згідно із якими 20% респондентів вважають, що погіршення відносин по лінії Київ-Москва пов'язані із антиросійською пропагандою з боку ЄС та США [16].

В результаті аналізу даних стає зрозумілим факт того, що характерною рисою сучасної російської громадської думки є її абсолютна консолідованість, відсутність плюралізму та світоглядних лакун, зокрема у сприйнятті політичних процесів різними групами населення. Однією із причин цього є потужний вплив ЗМІ, особливо федеральних, та високий ступінь довіри до інформації, розповсюджуваної ними, зокрема, що стосується українського питання. Для підтвердження вищесказаного, варто навести статистичні дані, згідно із якими у листопаді 2013 р. 52% респондентів висловили однозначну довіру федеральним ЗМІ та їх

інформуванню щодо подій в Україні, і лише 22% продемонстрували свою недовіру. Наприклад, опитування громадської думки серпня 2014 р. засвідчило, що саме телебачення виступає провідним джерелом інформування українських громадян. Про це, зокрема, стверджували 93% населення, більше половини (54%) вважали, що така інформація є абсолютно достовірною і не вірили у можливість ведення інформаційної війни проти України. Однак поряд із цим 29% опитаних висловили переконання у тому, що федеральні ЗМІ використовуються російськими правлячими колами з метою ведення досить жорсткої та однобокої пропаганди. Хоча з них 17% вважають таку політику вимушеною та необхідною, виправдовуючи її [14].

Будь-яку критику з боку країн Заходу та США або західних ЗМІ, росіяни розцінювали як сплановані акції тиску на РФ з метою її послаблення, зокрема 52% респондентів переконані, що всі сучасні дії української влади можна трактувати крізь призму втручання Заходу вважаючи, що Україна перетворилась на маріонетку країн ЄС та США, які ведуть антиросійську політику. Так, до прикладу, 77% опитаних вважали, що антитерористична операція, ініційована президентом П. Порошенком, здійснюється за підтримки США та в їх інтересах [15]. Таким чином, для російської громадської думки характерним є стійке налаштування на підтримку антиамериканської риторики.

Ще одним свідченням значного впливу федеральних ЗМІ у Росії є те, що 68% громадян станом на жовтень 2014 р. вважали, що зарубіжні ЗМІ висвітлюють інформацію про політику Росії щодо України дуже упереджено, 87% населення міркували, що критика західних ЗМІ політики В. Путіна є невиправданою та спрямованою на дестабілізацію і послаблення Росії [5]. Більше того, 80% росіян дійсно вірять в те, що РФ на сьогодні виступає жертвою інформаційної війни, яку розгорнули ЄС та США, а 54% вважають, що таку інформаційно-пропагандистську війну веде українська влада. Цікавим є те, що 46% населення не читають інформацію про події в Україні, які не тотожні інформації, котру подають федеральні ЗМІ [1]. Крім того, 59%

респондентів не погоджуються із тим, що російські ЗМІ ведуть проти України інформаційну війну.

Отже, рівень довіри до всіх дій влади в Росії є дуже високим, що переплітається із непохитною вірою більшості російських громадян у справедливість та правильність зовнішньої політики В. Путіна, зокрема у питанні щодо України. Наприклад, соціологічні опитування проведені у липні 2014 р. засвідчили те, що відносна більшість респондентів (51%) вважали, що політика В. Путіна по відношенню до України виправдовується захистом власних геополітичних інтересів [10]. Більше того, 42% опитаних продемонстрували загальне позитивне ставлення до політики В. Путіна і переконання того, що Президент щиро прагне домогтися підвищення добробуту населення, але не може цього зробити через недоліки бюрократичної системи. Таким чином, незважаючи на те, що «Кримська кампанія» викликала громадське схвалення фактично всіх дій політичних інститутів Росії, модель «позитивного» Президента і «поганого» оточення, на яке покладається вся відповідальність за невдачі в країні, зберігається у суспільній свідомості, зокрема 28% опитаних впевнені не тільки у тому, що В. Путін прагне, але і в тому, що він зможе досягти у найближчі шість років позитивних змін. Крім того, варто додати, що середня оцінка діяльності В. Путіна на посту президента (за шкалою від «1» – найнижча до «10» – найвища) досягла значення – 7,3 і є найвищим показником за останні п'ять років [2, с. 132].

Ще однією характерною рисою притаманною російській громадській свідомості і, яка опосередковано впливає на сприйняття України, є домінування ідеї «Великої держави» і «Великої нації». Більшість дослідників називають цю тенденцією явищем деструктивної консолідації, яка є результатом намагання вищих ешелонів влади змістити акценти від численних проблем внутрішнього соціально-політичного та економічного розвитку сучасної РФ. Звідси випливає необхідність правлячої верхівки апелювати до архаїчних форм колективної свідомості, виводити свідомість

населення у символічну площину, підвищуючи значення національної єдності та повернення до «імперського великого минулого», що супроводжується протипоставленням на рівні «свій-чужий», «друг-ворог». У цьому контексті варто процитувати сучасного російського соціолога Л. Гудкова, який влучно зазначив: «піднятий пропагандою спалах патріотичних сентиментів у населення Росії одночасно поєднується з відкритою і заздрісною ворожістю до Заходу» [2, с. 140]. Підтвердженням вищесказаного є результати соціологічних опитувань, згідно із якими станом на березень 2014 р. 46% населення вважали, що Росія на сьогоднішній день є великою державою. Натомість, станом на березень 1999 р. таке ставлення висловили лише 19% населення. Саме тому приєднання Криму стало вкрай важливою подією, яка мала символічне навантаження, апелюючи до архетипічної віри у могутність та нездоланність Російської держави. Все це, зрозуміло, сприяло підвищенню націоналізму та прискорило об'єднання населення навколо патріотичних емоційно-забарвлених структур, що забезпечило морально-політичну єдність росіян, не зважаючи ні на критику країн Заходу, ні на впроваджені ними санкції. З іншого боку, автор поділяє думку низки російських соціологів та політологів, які вважають, що такі процеси є свідченням глибокої стагнації нації, а подібна консолідація є загрозливою та, навіть, хворобливою і лише прискорює фрустраційні процеси всередині країни.

Варто також додати те, що поряд зі змінами сприйняття України як держави, досить суттєво трансформувався етнічний образ українців у масовій свідомості російських громадян. Зокрема, в результаті опитувань громадської думки стало відомо, що на сьогодні українці сприймаються переважно негативно і для значної частки російських громадян постають як безсоромні, лицемірні, жорстокі, хитрі та заздрісні люди. Хоча раніше їх сприймали відкритими, миролюбними, простими, терплячими, гостинними [3]. Тобто такий потужний негативний резонанс є своєрідною проекцією гострої кризи

російсько-українських відносин та намагання наших держав дистанціюватися одна від одної, спираючись, зазвичай, на стереотипні уявлення.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проаналізувавши деякі тенденції у формуванні сучасної громадської думки у Росії щодо України, приходимо до висновку про те, що протягом останнього десятиріччя відбувався необоротний процес погіршення образу України в російській громадській свідомості, апогеєм чого стали події 2013–2014 рр. В результаті здійсненого моніторингу та аналізу стає зрозумілим те, що центральними факторами, які супроводжували і підсилювали процес негативізації образу України в російській громадській думці стали: по-перше, вагомий вплив російських ЗМІ та надзвичайно високий ступінь довіри до розповсюджуваної ними інформації, яка часто є достатньо тенденційною і не завжди абсолютно достовірною. По-друге, ріст націоналістичних почуттів та вплив кліше етнічних визначень, реконсолідація населення навколо ідеї могутності та величі Російської держави, що супроводжується психологічним прагненням знайти зовнішнього ворога, чим пояснюється антизахідна та антиукраїнська риторика. По-третє, дається взнаки відсутність плюралізму думок, однобокості сприйняття зовнішньополітичних реалій. По-четверте, пригнічення цінності приватного життя та індивідуальних благ на користь загальнонаціональних колективних цінностей держави.

Більше того, на нашу думку ця глибока криза в російсько-українських відносинах також пов'язана із веденням деструктивної за своїм характером та сутністю інформаційної війни проти України, яка проводиться з боку офіційної Москви і включає засоби пропагандистського інформаційно-маніпулятивного впливу, в тому числі розповсюдження тенденційної і недостовірної інформації та відвертої брехні. Всі ці методи апелюють до глибоких патріотичних почуттів національної самосвідомості, однак спотворені пропагандою, зумовлюють достатньо деструктивне національне єднання. Звідси випливає перспектива та актуальність проведення подальших досліджень специфіки української та російської громадської думки у

контексті формування поля дискомунікації між Україною та Росією в рамках сучасного конфлікту.

Таким чином, розглянуті процеси, на жаль, супроводжуються розпалюванням ворожнечі між Росією та Україною, яка навряд чи найближчими роками зможе призвести до нормалізації відносин та перетворити їх на добросусідський паритет поваги, довіри та взаємовигідного співробітництва без розробки чіткої та послідовної інформаційно-комунікативної стратегії офіційними органами державної влади України. Звідси, одним з важливих напрямів подальшого дослідження може стати виявлення найбільш болючих тем у російсько-українських взаєминах і згодом подолання старих і новітніх стереотипів у громадській думці РФ щодо України і навпаки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артемьев А. Россияне верят только новостям федеральных СМИ о событиях на Украине [Электронный ресурс] // РБК-Россия. — 12.11.2014. — Режим доступа : <http://top.rbc.ru/politics/12/11/2014/5460bfd5cbb20f7879b2a48b>
2. Гудков Л. Путинский рецидив тоталитаризма / Лев Гудков // Pro et Contra. — Май-август 2014. — С. 129—147.
3. Гудков Л. Эрозия обоюдной ненависти / Лев Гудков // Независимая газета. — 16 сент. 2014.
4. Жители России и жители Украины о войне, ответственности, будущем [Электронный ресурс] : официальный сайт Аналитического Центра имени Юрия Левады. — Пресс-выпуск. — 22.10.2014. — Режим доступа : <http://www.levada.ru/22-10-2014/zhiteli-rossii-i-zhiteli-ukrainy-o-voine-otvetstvennosti-budushchem>
5. Зарубежная критика в адрес России и ее президента. Восприятие российским общественным мнением [Электронный ресурс] : официальный сайт Всероссийского центра исследования общественного мнения. — Пресс-выпуск № 2704. — 29.10.2014. — Режим доступа : <http://wciom.ru/index.php?id=459&uid=115037>
6. Зоркая Н. Общественное мнение / Наталия Зоркая. — М. : Левада-Центр, 2013. — 252 с.
7. Международные отношения: США, ЕС, Украина, Беларусь и Грузия [Электронной ресурс] : официальный сайт Аналитического Центра имени Юрия Левады. — Режим доступа : <http://www.levada.ru/03-10-2014/mezhdunarodnye-otnosheniya-ssha-es-ukraina-belarus-i-gruziya>
8. Объединение России и Украины: социологический опрос [Электронный ресурс] : официальный сайт Всероссийского центра исследования общественного мнения. — Пресс-выпуск № 691. — 16.05.2007. — Режим доступа : <http://wciom.ru/index.php?id=459&uid=8186>.

9. Отношение россиян к другим странам [Электронной ресурс] : официальный сайт Аналитического Центра имени Юрия Левады. — Пресс-выпуск. — 06.08.2014. — Режим доступа : <http://www.levada.ru/06-08-2014/otnoshenie-rossiyan-k-drugim-stranam>
10. Оценка политики руководства России относительно Украины [Электронный ресурс] : официальный сайт Аналитического Центра имени Юрия Левады. — Пресс-выпуск. — 30.07.2014. — Режим доступа : <http://www.levada.ru/30-07-2014/otsenka-politiki-rukovodstva-rossii-otnositelno-ukrainy>
11. Подосенов С. Россия не против всех / Сергей Подосенов [Электронный ресурс] : официальный сайт Газета.ру. — 03.10.2014. — Режим доступа : http://www.gazeta.ru/politics/2014/10/02_a_6245977.shtml
12. Российско-украинские отношения: до и после выборов социологический опрос [Электронный ресурс] : официальный сайт Всероссийского центра исследования общественного мнения. — Пресс-выпуск № 1426. — 08.02.2010. — Режим доступа : <http://wciom.ru/index.php?id=459&uid=13166>
13. Россия и Украина: друзья или соперники: социологический опрос [Электронный ресурс] : официальный сайт Всероссийского центра исследования общественного мнения. — Пресс-выпуск № 506. — 02.08.2006. — Режим доступа : <http://wciom.ru/index.php?id=459&uid=2973>
14. Украинский кризис: внимание, участие России, будущее [Электронный ресурс] : официальный сайт Аналитического Центра имени Юрия Левады. — Пресс-выпуск. — 29.08.2014. — Режим доступа : <http://www.levada.ru/29-08-2014/ukrainskii-krizis-vnimanie-uchastie-rossii-budushchee>
15. Украинский кризис: действия руководства Украины и России [Электронный ресурс] : официальный сайт Аналитического Центра имени Юрия Левады. — Пресс-выпуск. — 12.08.2014. — Режим доступа : <http://www.levada.ru/12-08-2014/ukrainskii-krizis-deistviya-rukovodstva-ukrainy-i-rossii>
16. Украинский кризис: участники, перемирие, оценки и ожидания [Электронный ресурс] : официальный сайт Аналитического Центра имени Юрия Левады. — Пресс-выпуск. — 16.10.2014. — Режим доступа : <http://www.levada.ru/16-10-2014/ukrainskii-krizis-uchastniki-peremirie-otsenki-i-ozhidaniya>